

(ก)

บทคัดย่อ

โครงการ “การแต่งงานภายในชุมชนและการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจท้องถิ่น กรณีศึกษา : บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด” ดำเนินการศึกษาชุมชนกู่กาสิงห์ ซึ่งเป็นชุมชนขนาดใหญ่ตั้งอยู่บนฝั่งลำน้ำเสียวกลางทุ่งกุลาร้องไห้ ในบริเวณดังกล่าวมีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานชุมชนอดีต เช่น กู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง และถนนคูขาด และเมื่อประมาณ 100 ปีที่ผ่านมากลุ่มบรรพบุรุษของชุมชนกู่กาสิงห์ได้มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้อีกครั้ง วิธีการทำมาหากินของชุมชนกู่กาสิงห์ได้พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำเสียวและการบุกเบิกทุ่งกุลาร้องไห้เพื่อทำนา จนทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนที่ขยายตัวเป็นชุมชนขนาดใหญ่ และปัจจุบันบ้านกู่กาสิงห์กลายเป็นชุมชนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีภาวะเศรษฐกิจที่ดี มีภาวะทางสังคมที่อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

ในสภาวะดังกล่าวนี้ คนบ้านกู่กาสิงห์ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมานิยมแต่งงานกันภายในชุมชน จึงมีข้อคำถามว่าที่การแต่งงานภายในชุมชนนั้น ส่งผลต่อความมั่นคงทางสังคมเศรษฐกิจของชุมชนหรือไม่ อย่างไร การศึกษาครั้งนี้จึงกำหนดวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อศึกษาประเพณีความเชื่อ/พิธีกรรมการแต่งงานในชุมชนกู่กาสิงห์จากอดีต – ปัจจุบัน
- 2) เพื่อศึกษาผลกระทบการแต่งงานในชุมชนต่อภาวะความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน
- 3) เพื่อค้นหาแนวทางการนำบทเรียนการแต่งงานภายในชุมชนมาใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

กระบวนการวิธีการศึกษาเป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยการสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน ศึกษาข้อมูลประเพณีการแต่งงานและพัฒนาการจากผู้เฒ่าผู้แก่ผู้รู้ และกลุ่มตัวอย่างคู่แต่งงาน 3 ยุค คือ ยุคก่อน พ.ศ. 2500 ยุค พ.ศ. 2500 – 2525 และยุค พ.ศ. 2525 – ปัจจุบัน นำข้อมูลจากการศึกษามาสรุปวิเคราะห์และนำเสนอเพื่อหาแนวทางในการพัฒนา พร้อมกับการปฏิบัติการตามข้อเสนอของการศึกษาร่วมกัน ซึ่งกระบวนการดำเนินการดังกล่าวใช้สร้างการเรียนรู้และการกำหนดร่วมกันของกลุ่มต่างๆในชุมชน

ผลการศึกษาของโครงการมีข้อค้นพบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. การศึกษาเชิงพัฒนาการประเพณีการแต่งงานของชุมชนกู่กาสิงห์ จากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่ามีความแตกต่างกันเป็นสามยุคชัดเจน คือ 1.) ยุคอดีตคือ ยุคก่อน ปี 2500 2.) ยุค ปี 2500-2525 และ 3.) ยุค ปี 2525-ปัจจุบัน พัฒนาการเปลี่ยนแปลง คือ ประเด็นการเลือกคู่ครอง การเล่นสาวหรือจีบสาวและพิธีกรรมการแต่งงาน
2. พบว่าแต่งงานภายในชุมชนมีผลกระทบต่อการต่อสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนกู่กาสิงห์ โดย

ในด้านสังคมพบว่า

1. ประเพณีการแต่งงานตั้งแต่ความเชื่อ และแนวทางการใช้เป็นกลไกการจัดการทางสังคม จริยธรรม ไม่สั่นคลอนและจรรโลงจริยธรรมชุมชนกู่กาสิงห์
2. ประเพณีการแต่งงานภายในชุมชนได้สร้างความเป็นปึกแผ่นของสังคมโดยใช้ฐานเครือญาติ 7 ตระกูลหลักในชุมชนเป็นเครือญาติกัน เมื่อมีความขัดแย้งชุมชนจะใช้ระบบอาวุโสจัดการความขัดแย้ง ซึ่งทำได้ผลและในกลุ่มตระกูลหลักดังกล่าวมีอำนาจทางการเมืองมาตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบัน
3. ประเพณีการแต่งงานเป็นกลไกในการจัดระเบียบควบคุมสังคมร่วมกัน
4. การแต่งงานเป็นกลไกวิธีการหลอมให้คนนอกที่มาแต่งงานกับคนบ้านกู่กาสิงห์ กลายเป็นคนบ้านกู่กาสิงห์ โดยกระบวนการที่เป็นขณะพิธีกรรมที่สร้างความสัมพันธ์แบบลูกหลาน และผ่านกิจกรรมของครอบครัว ตระกูล และกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

ในด้านเศรษฐกิจพบว่า

1. ระบบเศรษฐกิจชุมชนเดิมของบ้านกู่กาสิงห์เป็นระบบการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และการพึ่งพากันของคนในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มตระกูลเครือญาติเดียวกัน กระบวนการแต่งงานภายในชุมชนได้สร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติกว้างขวางมากขึ้น เป็นหลักประกันในการพึ่งพาในการทำมาหากินหรือเมื่อเดือดร้อนในเรื่องอื่นๆก็จะช่วยเหลือกันได้
2. การแต่งงานภายในชุมชนทำให้ได้รับมรดกทั้ง 2 ฝ่ายทั้งฝ่ายสามีและฝ่ายภรรยา ซึ่งหากเป็นคนบ้านอื่นๆ มีโอกาสได้น้อย หรือไม่ได้เลยเพราะถ้าเป็นเขมมาจากบ้านอื่น

ก็จะละสิทธิ หรือขายมรดกที่บ้านมารับมรดกภรรยา การรับมรดกน้อยส่งผลต่อการทำมาหากินของครอบครัว

3. การแต่งงานภายในชุมชนเป็นเครื่องมือในการต่อรองต่อสู้เพื่อรักษาทรัพย์ตนเอง ดังเช่นกรณี สปก.4-01 ที่คนมีนามากเกินกว่ากำหนดครอบครัวละ 50 ไร่ คนโสดได้ 28 ไร่เท่านั้น ที่เหลือต้องเวนคืนรัฐ ฉะนั้นชาวบ้านจึงให้ลูกหลานแต่งงานแล้วโอนที่นาให้ลูกหลาน จึงได้ทีนาจำนวนมากเช่นเดิม คนบ้านกู่กาสิงห์จึงเป็นบ้านที่มีนาเยอะกว่าคนอื่น
4. การแต่งงานภายในชุมชนมีญาติพี่น้องเยอะ ซึ่งหมายถึงทุนทางสังคมที่สามารถพึ่งพาในเรื่องต่างๆในการทำมาหากินทำให้โอกาสทางเศรษฐกิจของครอบครัวนั้นๆ มีมากกว่าครอบครัวที่โดดเดี่ยว
5. การแต่งงานในยุคปัจจุบันที่มุ่งหมายตอบกระแสบริโภคนิยมที่ต้องการแข่งขันอวดอ้างเพื่อควมมีหน้ามีตาในสังคม การจัดงานแต่งงานในรูปแบบดังกล่าวนอกจากจะลดทอนความหมาย คุณค่าแล้วยังส่งผลต่อค่าใช้จ่ายตามมาจำนวนมาก จนบางครอบครัวต้องมีหนี้สินจากการแต่งงานและเป็นภาระหลังแต่งงาน

จากข้อค้นพบจะเห็นได้ว่าผลจากการแต่งงานภายในชุมชนมีอิทธิพลทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านกู่กาสิงห์ ขณะที่ชุมชนมีการปรับตัว ปรับแนวความคิดการแต่งงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงโดยตลอดทั้งนี้เพื่อธำรงความเป็นปึกแผ่นของชุมชนให้คงอยู่บนสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นได้